KRITIKAI GONDOLKODÁS
FOGLALKOZÁSTERV

Célcsoport: 7-8. osztályos diákközösség
Időtartam: 3x90 perc
Fókusz: kritikai gondolkodás
Felhasználhatóság: a háromalkalmas foglalkozás 45 perces részekre is bontva is megvalósítható (6x45 perc), de az egyes gyakorlatok önmagukban is felhasználhatók

Első foglalkozás

1. **Téma kijelölése, keretek**

Időtartam: 15 perc
Kellékek: Székek körbe rendezve, keretek leírása egy papírra, amit mindenki aláír (ezután kiragasztjuk), hangulatmérő papír kiragasztva, post-itek, filcek

Leírás:
Amennyiben a drámatanár egy idegen osztályhoz megy, ekkor történik meg a bemutatkozás, ismerkedés is, amennyiben az osztályt tanító pedagógus alkalmazza a foglalkozást, csak a témáról gondolkodnak, lefektetik a kereteket.

Vázlat a drámatanár bemutatkozásához:
Sziasztok! XY vagyok, először szeretném felajánlani, hogy tegeződjünk, megfelel nektek? Szuper. Tudtok arról valamit, hogy mi fog ma történni? Egy foglalkozással készültünk nektek, ami három alkalomból fog állni. Ma elkezdünk közösen gondolkodni egy témáról, amit még két alkalmon keresztül folytatunk. Mindegyik foglalkozás nagyjából 90 percig fog tartani, 45 percnél tartunk szünetet. A téma, amit boncolgatni fogunk a kritikai gondolkodás lesz.

Ahhoz, hogy erről a témáról tudjunk beszélgetni, fektessük le a kereteket, amihez mind tartani fogjuk magunkat, ezeken az alkalmakon. Milyen keretekre lenne szükségetek nektek ahhoz, hogy biztonságosan és aktívan tudjatok részt venni? Gyűjtsük össze együtt!

Példák a keretek tisztázására:
- Megtiszteljük egymást azzal, hogy végighallgatjuk egymást!
- Érzésekkel nem vitatkozunk! Nem minősítjük egymást!
- Szünetből időben visszaérünk!
- Igyekszünk aktívan részt venni, együtt gondolkodni.

- Passzolás lehetősége: ha valami rosszul érint minket, nem muszáj részt vennünk, szólhatunk egy megbízható felnőttnek is.

Ez mindenki számára elfogadható? Akkor mind írjuk alá, és az alkalmakon mindig ki fogom függeszteni emlékeztetőül.
Még egy további keretet szeretnék javasolni nektek. Fontos a számunkra, hogy a tanulás közben jól is érezzük magunkat. A falra kiragasztottam egy hangulatmérő papírt, láthatjátok, hogy a koordinátán a maximumnál mosolygós fej van, a legalján pedig síró és dühös fej. Arra kérlek benneteket, hogy a most kiosztott post-itra írjátok fel a becenevetek, és helyezzétek el magatokat a hangulatmérő koordinátán. Emlékeztetni foglak rá titeket szünetben és a foglalkozás végén is, hogy tegyétek át, ha változott a hangulatotok. Érthető? Kipróbáljuk?

Téma felvezetése:
Hallottátok már azt a kifejezést, hogy "kritikai gondolkodás"? Bontsuk szét a fogalmakat, mi az a kritika? Milyen környezetben szoktátok ezt hallani? Mi az a gondolkodás? Hogyan tudnánk ezt megfogalmazni? Akkor mit takarhat a kettő együtt?

2. **Pletykajáték**

Időtartam: 10 perc
Kellékek: -

Leírás:
A játék célja, hogy bemutassa, egy információ milyen egyszerűen torzulhat el. Gondolkodás a pletykáról, annak hitelességéről.

Üljünk egy nagy körbe! Elindítok egy mondatot ebbe az irányba, halkan, de érthetően belesúgom a mellettem ülő fülébe, amit ő továbbad, míg körbe nem érünk. Nagyon figyeljetek, csak egyszer fogják elmondani a mondatot. Érthető a játék menete? Kezdjük el!
Az utolsónak a körben: *Mondd hangosan a mondatot, ami elért hozzád. Az elsőnek: Ez volt a mondat? Hol csúszhatott el? Mi változott? Mi torzult a végére? Mihez tudnátok hasonlítani az életben? Hogyan terjed a pletyka? Mennyire megbízható? Honnan ismerjük fel a pletykákat?*

3. **Helyzetgyakorlat a döntésről**

Időtartam: 20 perc
Kellékek: -

Leírás:
A cél felkelteni a diákok figyelmét, hogy életünk döntések sorozata, folyamatosan mérlegelni kényszerülünk választási helyzetekben. A gyakorlat lényegi eleme, hogy a résztvevők életéből merít, ismerős, de nem személyes szituációkból. Segíti a résztvevők bevonódását, aktív részvételre készteti őket.

Instrukciók:

- *Mondjatok olyan, számotokra ismerős döntési helyzeteket, amikor egyértelműen két opció között kell mérlegelni, de egyáltalán nem könnyű a döntés! Érkezhetnek nagy horderejű, az életünkre egyértelműen hatással lévő döntéshelyzetek is (beoltassam magam vagy sem), de akár a mindennapi élet apró döntései is (nadrágot vagy szoknyát húzzak stb.)!*
- *Keressünk egy olyat a felsoroltak közül, ami nagyon megosztó! Van, aki ingadozó benne és nehezen tudna dönteni? Kérem, hogy az egyikőtök jöjjön ide, őt próbálják majd a többiek meggyőzni!*
- *A többiek hozzák meg magukban a saját döntésüket! Akik az "A" opció mellett állnak, a teremnek ebbe a végébe jöjjenek, a "B" opció pártolói a túlsó végébe! Akinek nincs határozott véleménye, most próbaképp az is álljon az egyik oldalra. (Ha nagyon aránytalan az elosztás, megkérhetőek az ingadozók, hogy a kevésbé népszerű oldalt erősítsék.)*
- *Te középre állj, és felváltva fogsz hallani érveket hol az egyik, hol a másik opció mellett. Ha úgy érzed, nyomós az érv, lépj egyet abba az irányba. Ha kevésbé érzed meggyőzőnek, ne mozdulj!*
- *A két csapatnak van néhány perce érveket gyűjteni, de utána rögtönözhetnek is majd a másik csoport érveire reagálva.*
- *Időre megy a játék, fogok szólni, amikor már csak 2-2 érvet mondhat a két csapat.* Kiegészítő megjegyzés: A téma összetettsége alapján érdemes megállapítani az időkeretet.

A gyakorlat reflexiója

- *Mennyire volt számotokra komoly kihívás ilyen döntéshelyzeteket hozni az életetekből, a környezetetekből? Hogy érzitek, mennyire határozzák meg az életünket a döntéshelyzetek?*
- *Mi alapján döntünk?*
- *Ebben a gyakorlatban, ahol érvek hangzottak el, milyen tényezők játszottak szerepet abban, hogy egy érv mennyire tűnt nyomósnak? Számított, hogy kinek a szájából hangzik el? Számított, hogy hogyan hangzott el (hangosan, érthetően, hanggal játszva stb.)? Elég volt ennyi idő az érvek ésszerűségének mérlegelésére?*
- *Voltak olyan érvek, ahol kérdéses volt, hogy hiteles-e? Miért? Hogyan lehetett volna erről meggyőződni?*

SZÜNET

4. Szociodráma játék

Időtartam: 15 perc
Kellékek: 10 állítás

Leírás:
A diákokat egy vonal mentén egymás mellett sorakoztatjuk fel. Állításokat fogunk nekik mondani, és arra kérjük őket, hogy egyet lépjenek előre, ha az állítás igaz rájuk. Az állítások a következők:

1. Fontos számomra, hogy hiteles forrásból tájékozódjak.
2. Tudom, hogyan tudom eldönteni, hogy egy hír hiteles vagy manipulatív.
3. Tudatosan keresem a különböző érveket, hogy ne csak az egyik oldalról értesüljek.
4. Fontosnak tartom, hogy a saját véleményemet egyedül alakítsam ki, több nézőpont megismerése után.
5. A bonyolult problémákat igyekszem részleteiben megismerni, ahelyett, hogy elfogadnám a leegyszerűsítést.
6. Fontosnak tartom, hogy kérdéseket tegyek fel, amikor valamiről próbálnak meggyőzni.
7. Feltűnik, ha valaki az érzéseimre hatva manipulálni próbál.
8. Felismerem, hogy a reklámok, hogyan igyekeznek befolyásolni.
9. Ügyelek arra, hogy másokat ne manipuláljak, még ha tudom is, hogyan tudnám rávenni, hogy az én oldalamra álljon.
10. Fontos érték számomra a szabad, önálló gondolkodás és a tudatosság.

A gyakorlat reflexiója:
Nézzük meg, ki hol áll. A diákok röviden kifejthetik, miért ott állnak, ahol, reflektálhatnak az eddigi találkozásaikra a kritikai gondolkodással. Fontos volt-e eddig számukra? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?

5. Polarizáló témák

Időtartam: 20 perc
Kellékek: A3-as papírok, filc

Leírás:
Az osztálytól azt kérjük, gondolkodjanak olyan ellentmondásos témákban (pl. oltás, vegán életmód, etikai kérdések), mellyel kapcsolatban jól ütköztethetők a különböző álláspontok, s melyben ők maguk sem tudnak egyértelműen állást foglalni. A témákat papírokra írják, melyeket a földre helyeznek el, azok egymáshoz való közelsége, illetve távolsága alapján. Miután úgy érzik, minden őket érdeklő témát elhelyeztek a mátrixban, mindenki három szavazatot kap: az alapján dől el, mely témák maradnak versenyben, hogy mely témák kapták a legtöbb szavazatot. Amennyiben egymáshoz közel álló témák vagy ernyőfogalmak kerülnek versenybe, ezeket összevonhatjuk. Amennyiben nem egyértelmű, mely téma mentén haladjunk tovább, lehetőséget adhatunk a diákoknak egymás meggyőzésére. A diákok itt lábbal szavaznak: mindenki az őt leginkább érdeklő téma mellé áll, emellett érvel.

Egy-egy érv hatására átállhatnak egy másik témához, amennyiben az érvek ennek az irányába mozdítják őket. A többség szavazata dönt.

6. Csoportok kialakítása ("atom-játék")

Időtartam: 10 perc
Kellékek: papírlap, amire felírjuk a csoportokat

Leírás:
A gyakorlat célja a csoportok kialakítása (ideális esetben 6-8 fő, 24-36 fős osztálynál 4 csoport), egy statikusabb foglalkozáselem után, a foglalkozás végén a résztvevők megmozgatása, oldás.

Instrukciók:

- Arra kérlek titeket, hogy kezdjetek el csöndben, beszélgetés nélkül sétálni a térben. (térfelosztó járás)
- Kérlek, először csak magatokra figyeljetek, a saját mozgásotokra, lélegzésetekre.
- A következőkben hallani fogtok instrukciókat, amelyek alapján társakat kell keresnetek, és így csoportokba rendeződnötök.
- *Dőljetek háttal egymásnak valakivel (páratlan létszámnál: 1-2 emberrel), akivel sokszor egyezik a véleményetek! Maradjatok így, amíg mindenki meg nem találta a párját, aztán folytatódhat a séta!*
- *Álljatok szembe valakivel (páratlan létszámnál: 1-2 emberrel), akivel volt már, hogy vitáztál vagy valamiben nem értettetek egyet. Pacsizzatok most egy nagyot!*
- *Álljatok körbe 6-8 emberrel, akikkel a mai gyakorlatok alatt már voltatok egy véleményen, és érintsétek össze a mutatóujjatokat!*
- *Ha sikerült négy nagyjából egyforma kört formálni, akkor kérlek, húzódjatok a terem négy sarkába: a következőkben ti (hatan-nyolcan) egy csapatot fogtok alkotni!*
- *Jegyezzétek meg, hogy kivel vagytok, mert következő alkalommal ezekben a csoportokban fogtok dolgozni. Biztonság kedvéért írjuk fel erre a lapra a csoportokat! Köszönöm az aktív részvételt, nagyon ügyesek voltatok!*

A gyakorlat lehetséges nehézsége:

A fenti instruciók során a gyakorlatban testi kontaktus történik. Ez középiskolásoknál mindenképpen komfortzónán kívüli helyzet, amely vezethet feszültséghez is, de szerencsésebb esetben segíti a későbbi megnyílást, közelíti a diákokat egymáshoz, így jó alapot ad a csoportmunkának. Ha úgy tűnik, hogy a csoport nem tudja kezelni a helyzetet és a feszültség kezd dominálni (pl. zavart nevetés formájában), érdemes lemondani a testi kontaktusról.

Második foglalkozás

1. **Szerepkártyák kiosztása, szakértői dráma felvezetése**

Időtartam: 5 perc
Kellékek: 4 szerepkártya, esetleg csoportonként egységes kellékek, amelyek jelzik a szerepben levést (pl. influencerek napszemüveg, kutatók fehér köpeny, újságírók nyakba akasztós kulcstartó, reklámszakember nyakkendő)

Leírás:
A szerepbe helyezés célja a diákok bevonása, ráhangolása a második foglalkozásra, amelyben szerepbe lépve fognak részt venni.

A foglalkozásvezető kiosztja a 4 csapat számára a következő 4 szerepkártyát (csapatonként egyet), és megmondja, melyik csapat melyik sarokban foglaljon helyet. Ha kellékekkel is készült a foglalkozásvezető, azt is kiosztja a diákok számára, és megkéri őket, hogy még ne vegyék fel azokat. A csoporttagok még ne fedjék fel a többi csoportnak, hogy ők kicsodák, kezeljék ezt titokként.

A négy szerepkártya információi:

1. Kutatók
   Ti vagytok a tudás hordozói, laborokban és könyvtárakban fáradoztok azért, hogy minél pontosabb, precízebb kutatási eredményeket és felfedezéseket tárhassatok a közvélemény elé. Sokan, akik nem szakértői a területeteknek, nem értik a bonyolult tanulmányaitokat, így gyakran félreértelmezik az eredményeiteket.
2. Influencerek
   Ti vagytok a korszak legnagyobb véleményvezérei. Mindenki rátok szeretne hasonlítani. Nagy a hatalmatok, de ezért nagyon fontos, hogy körültekintően döntsétek el, mi az, ami mellett vagy ellen érveltek.
3. Újságírók
   A ti kezetekben a mikrofon és a toll igazi fegyverré válik. Ti döntitek el, hogy kinek milyen kérdéseket adtok, ezáltal felmagasztalhatjátok vagy nevetség tárgyává tehetitek a kérdezett felet. A hatalommal felelősség is jár: sokan a ti írásaitokból tájékozódnak.
4. Reklámszakemberek
   A ti kezetekben minden arannyá válik. Mindig tudjátok, mire van szüksége az embereknek (pl. szeretetre és elismerésre), és eléritek, hogy a vásárlók elhiggyék, ha megveszik pl. ezt az autót, gazdagok, szépek és sikeresek lesznek. De rajtatok áll, mit is adtok el másoknak...

2. Társadalmi identitás játék

Időtartam: 15 perc
Kellékek: 4 szerepkártya, esetleg csoportonként egységes kellékek, amelyek jelzik a szerepben levést (pl. influencerek napszemüveg, kutatók fehér köpeny, újságírók nyakba akasztós kulcstartó, reklámszakember nyakkendő)

Leírás:
A következő csoportszokásokat egyeztessék a kiscsoportok (kutatók, influencerek, újságírók és reklámszakemberek) a saját sarkukban, halkan.
Hogyan köszönnek a kiscsoport tagjai, amikor meglátják egymást?
Mi az a különös megkülönböztető szokásuk, ami csak rájuk jellemző, amiről felismerik egymást?
Az egyeztetett sajátosságokat a gyakorlatban is megnézzük.

Ezen a ponton megkérjük őket, hogy vegyék fel a kellékeket. Ha nincsenek csoportonként egyen kellékek, akkor csak tapssal jelezzük a szerepbe kerülést, és később tapssal jövünk majd ki a szerepből.
A feladat a térben szabad sétával kezdődik, a figyelem a tér berendezésén, adottságain legyen. A jellegzetes ismertető jegy (akár kellék, akár mozgás stílusa) már ilyenkor is látható, megfigyelhető legyen rajtuk. Ezután kezdjenek egymásra figyelni a diákok, és köszönjenek a saját kiscsoportjuk tagjainak, a megbeszélt módon. Amikor a kiscsoport tagjai már mind köszöntek egymásnak, kezdjék el a figyelmüket a többi csoport tagjaira fókuszálni. Próbáljanak a többi csoporttal is köszönést kezdeményezni. Ezután állítsuk meg a játékot, tapssal jelezzük a szerepből kivételt (ha van kellék, azt is vegyék le) és üljünk körbe reflektálni a gyakorlatra.

A reflexió során a következő segítő kérdésekkel facilitálhat a foglalkozásvezető:
Milyen élmény volt a gyakorlat? Mikor éreztétek magatokat különösen kellemesen vagy kényelmetlenül? Milyen volt a saját társaitokat köszönteni? Milyen volt a többi csoportot köszönteni? Egyszerűen eldöntöttétek, hogyan köszöntök? Valamelyikőtök köszönését vettétek át vagy újat alakítottatok ki? Mire jutottatok, mi lehet a négy csoport? Jó tippek, még ne fedjük fel a szerepkártyákat, hamarosan megtudjátok!

Megjegyzés, szakmai háttér:
Általános élménye a játéknak, hogy a diákok jobban érzik magukat a saját kiscsoportjukban, ahol egyértelmű, világos keretek között történik a köszönés. Ez a „mi”-tudat az összetartozás kellemes, biztonságot nyújtó érzetét adja. A csoport egysége egy külső csoporthoz viszonyítva alakul ki, a „mi”, a külső „ők” csoport viszonylatában válik értelmezhetővé. A külső csoport tagjait távolabbinak éljük meg, ezáltal jellemző a negatív megítélés és túláltalánosítás, ami az ismeretlenségből és bizonytalanságból fakad. További információkért lásd Tajfel szociális identitás elméletét.
.

3. **Szoborcsoport**

Időtartam: 15 perc
Kellékek: 4 szerepkártya, esetleg csoportonként egységes kellékek, amelyk jelzik a szerepben levést (pl. influencerek napszemüveg, kutatók fehér köpeny, újságírók nyakba akasztós kulcstartó, reklámszakember nyakkendő)

Leírás:
Minden csoport vonuljon vissza abba a sarokba, ahol eddig dolgoztatok! 5 percetek van rá, hogy beszélgessetek kicsit a kapott szerepkártyátokról. Milyen jellemzői vannak ennek a csoportnak? Hogyan tudnátok megjeleníteni a szerepeteket egy állóképben? Tervezzetek meg ebben a pár percben egy "szoborcsoportot", amit utána be is mutattok a többieknek. Érthető a feladat? Szólok, ha lejárt az idő.

Bemutatás: sorban beállnak a csoportok az állóképbe, a többiek megpróbálhatják kitalálni, hogy kiket formáznak meg. Ha néhány ötlet után nem sikerül, szabad a gazda. A foglalkozásvezetőnek érdemes oldania is a helyzetet, jelezni, hogy nem probléma, ha a többiek nem tudják eltalálni, kiket formál a szoborcsoport, és bátorítsa a nézőket, hogy nyugodtan dobják be az ötleteiket, asszociáljanak.

Fedjük fel a szerepkártyákat és a leírásukat! Mit gondoltok ezekről a csoportokról? Mi bennük a közös és mi az, ami megkülönbözteti őket?

SZÜNET

4. **Konferencia**

Időtartam: 40 perc
Kellékek: megalapozottság-hőmérő, esetleg csoportonként egységes kellékek, amelyek jelzik a szerepben levést (pl. influencerek napszemüveg, kutatók fehér köpeny, újságírók nyakba akasztós kulcstartó, reklámszakember nyakkendő)

Leírás:
Miután az osztály megállapodik egy ellentmondásos témában (pl. oltás), amellyel kapcsolatban jól ütköztethetők a különböző álláspontok, s amelyben ők maguk sem tudnak egyértelműen állást foglalni, ez a téma lesz a kiindulópontja a következő játéknak.

A négy csoportra bontott osztály a terem különböző részein helyezkedik el. A falon egy hőmérő ábrája látható, melyen az érveiket fogják megjeleníteni, azok meggyőző erejének mértékét a hőmérőn ábrázolva. A csoportok saját szakértői területüknek megfelelő érveket, s azokat alátámasztó forrásokat gyűjtenek a rendelkezésükre álló eszközök (telefon, internet) segítségével. Húsz percük van arra, hogy forrásokat gyűjtsenek. Ezek lehetnek akár anekdoták, személyes élmények, de különböző médiumokból származó információk is.

Az általuk talált információkat a húsz perc leteltével el kell helyezniük a megalapozottság-hőmérőn. Az elhelyezést először csoporton belül vitatják meg. Ezt bemutatják az osztály többi tagjának, akik kifejezhetik véleményüket az elrendezéssel kapcsolatban.

A következő feladatuk, hogy minden csoport mutassa be a hőmérő két szélső értékén (legkevésbé, illetve legjobban megalapozott) elhelyezkedő érveit az osztály tagjainak, s a csoport tagjai indokolják meg, miért ez a két-két érv került a hőmérőjük két szélére. Az érveket ezután a sorrend egyeztetésével egy nagy, közös hőmérőre tesszük.

A megalapozottság-hőmérő A3-as papíron elkészíthető. A papírra egy skálát rajzolunk, aminek az egyik oldalán *egyáltalán nem hiteles forrás*, másik oldalán *nagyon hiteles forrás* felirat szerepel.

A gyakorlat végén ünnepélyesen lezárjuk a konferenciát, megköszönjük a szakértőknek a sok befektetett munkát. A diákokat kivesszük a szakértői szerepből egy tapssal, és visszakérjük a kellékeket és a szerepkártyákat.

5. Egy nagy taps

Időtartam: 5 perc
Kellékek: -

Leírás:
A feladat célja az alkalom lekerekítése.

Instrukció:
Nagyon köszönöm az aktív részvételt mindenkinek, ügyesek voltatok. Meg is érdemlünk egyetlen óriási, közös tapsot. Figyeljétek a kezemet, hogy teljesen szinkronban legyünk hozzá. Kipróbáljuk? Azaz, koncentráljunk, hogy teljesen egy ütemben legyünk, senki se maradjon le vagy előzzön be. Köszönöm, következő alkalommal találkozunk. Ne felejtsétek áttenni a hangulatmérőn, hogy most hogy vagytok a távozás előtt!

Harmadik foglalkozás

1. Vitaszínház

Időtartam: 20 perc
Kellékek: -

Leírás:
Foglalkozásunk vitaszínházzal kezdődik. A teremben lévő székeket egyenlő számban egymással szemben lévő sorokban helyezzük el, a szemben álló oldalak között szabadon hagyva egy pástot. A résztvevőknek elmondjuk a szabályokat. Ebben a játékban az elhelyezkedésünk fogja kifejezni a véleményünket. Állításokat vagy választó, illetve eldöntendő kérdéseket fogunk megfogalmazni, s a terem egyik oldala az egyetértést, míg a másik az ellenkezést fogja kifejezni. Ezt ki is próbáljuk néhány egyszerű kérdéssel (pl. a reál vagy a humán tárgyakat szereted jobban).

Ezután vezetjük fel fő állításunkat: Felnőttnek lenni jobb, mint gyereknek. Miután mindenki helyet foglalt a véleményét jelképező oldalon, érveik ütköztetésére hívjuk őket, melyet az előző foglalkozáson már gyakoroltak. Amennyiben valaki egy érv hatására megváltoztatta véleményét, átülhet a másik oldalra.

Ezután megkérjük a csoportot, hogy idézzük fel és kategorizáljuk az elhangzott érveket. Milyen csoportokat lehetne kialakítani? (pl. tény- vagy érzelem alapú, szubjektív, objektív stb.)

2. Érvtípusok és hibás érvelés

Időtartam: 10 perc
Kellékek: mellékelt ppt

Leírás:
Ezen a ponton érdemes kicsit részletesebben is megvizsgálnunk, mi is az az érv! Hányféleképpen szoktunk érvelni? Hogyan lehet megtámadni egy érvet? Mitől lehet egy érv hibás? Ezekre a kérdésekre biztosan vannak saját válaszaink is.

Közös megbeszélés, ötletelés facilitáló kérdései:

- Szerintetek mitől érv az érv? Milyen elemekből áll? Mondjatok példát - vizsgáljuk meg! (tétel + alátámasztás, esetleg indoklással összekötve)
  Pl.: Lujza kiváló diák. Kitűnő a bizonyítványa. (tétel + alátámasztás)
- Szerintetek jó ez az érv? Valóban alátámasztottuk a tételt? Mire, milyen előfeltevésre alapoz ez az érv? Mivel lehetne cáfolni?
  (Definícióból levezetett érv: kiváló diák az, aki jó tanuló. Nem biztos, hogy a tanulmányi eredmény a kiválóság kizárólagos feltétele…)

- Milyen más lehetőségek volnának alátámasztani az állításunkat?
  Pl. Lujza kiváló diák. Láttam, ahogy segített az elsősöknek a szünetben. / Nem véletlen, hogy ebben a megátalkodott osztályban mindenki utálja. Stb.

Talán már ezekből a példákból is látszik, hogy összetett világ az érveké. Nagyon sokféle módon megpróbálhatunk alátámasztani egy-egy állítást, épp ezért nagyon könnyű érvekkel (vagy érvként beállított állításokkal) manipulálni - s annál nehezebb leleplezni az ilyen manipulációt. Ezért érdemes kicsit rendet tenni az érvek világában, elkülöníteni, milyen érvtípusokkal is találkozhatunk vitáink során. Ezt szolgálja a következő ppt.

(A ppt letölthető; forrás: egy ma már nem hozzáférhető internetes oldal aktualizált változata.)

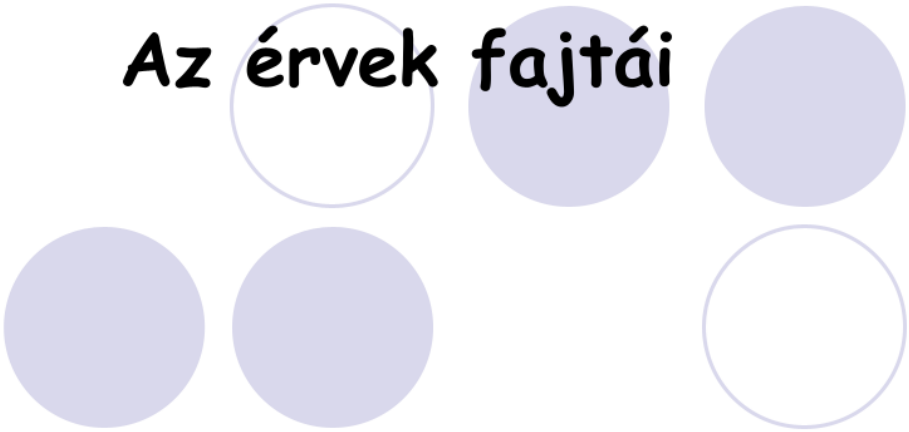

1. Meghatározásból levezetett érv

Az zárvatermő növény, mely magháza körül vitaminban gazdag gyümölcshúst növeszt.
Az alma egészséges ennivaló.

(definíció =érv) => tétel

2. Ok-okozati összefüggésből származó érv

Az öregek szerint a egészséges.

Ugyanis a elpusztul

a vegyszeres gyumölcstől.

A tehát nem permetezett.

tétel <= ok-okozat

3. Körülményekből levezetett érv

Pisti utálja az -t.

Pisti egy földön nőtt fel, így minden nap

nagyot lakmározhatott a friss gyümölcsökből;

este pedig édesanyja levesét

szószos csirkéjét és rétesét ették.

(körülmények=érv) => tétel

4. Összehasonlításon alapuló érv

A barátság olyan, mint egy **:**

gondozni, ápolni kell, hogy gyümölcsöt hozzon.

Ha elhanyagoljuk, elpusztul.

HASONLAT (= érv) => tétel

5. Ellentéten alapuló érv

Akik kevés -t esznek, könnyebben betegszenek meg.

Az alma ugyanis sok vitamint tartalmaz, melyek segítik és javítják szervezetünk ellenállóképességét.

Az -tól egészséges lehetsz.

ELLENÉRV (= érv) => tétel

6. Általános-egyes elvén alapuló érv

Azt mondják, az késlelteti az öregedést.

Sok -t eszem, hogy minél tovább fiatal maradjak.

ÁLTALÁNOS (= érv) => **EGYES** (= tétel)

3. Hétköznapi torzítások

Időtartam: 15 perc
Kellékek: -

Leírás:
Ebben a gyakorlatban érdekes kognitív és statisztikai torzításokkal ismertjük meg a diákokat, ami a manipulációs eszközök alapjául szolgálhat. Az előadást hétköznapi példákkal szemléltetjük.

Korreláció és kauzáció

Korrelációnak nevezzük azt a jelenséget, amikor két dolog együtt jár, együtt változik. Kauzációnak nevezzük az ok-okozati összefüggést.

A hétköznapi életben gyakran keverjük ezt a két fogalmat, de lehetséges-e két dolog együttjárása anélkül, hogy ok-okozati kapcsolat lenne közöttük?

Vegyünk egy példát: A gyerekek cipőmérete összefügg a matematikai teszten nyújtott teljesítményükkel. Szerintetek mi lehetett előbb, a nagyobb lábméretűek jobbak matekból vagy a jobb matekosoknak gyorsabban nő a lábuk? Ebből egy izgalmas bulvárcikk születhetne, de a valóságban a kettő között nincs ok-okozati összefüggés, ugyanakkor az

együttjárás nem a véletlen műve. Kitaláljátok mi lehet a közös háttértényező? A gyerekek életkora. Az, hogy az életkor növekedésével egyre bonyolultabb matematikai számításokra képesek a gyerekek és serdülőkorukig sokat nő a lábuk, már egyikünknek sem annyira meglepő állítás.

Van a korrelációknak egy még különösebb fajtája: az olyan együttjárások, amiknek nincs semmi közük egymáshoz, csupán a véletlen művei. Ezen a honlapon olyan korrelációk vannak feltűntetve, amik ebbe a csoportba tartoznak, például a margarinfogyasztás és a válások száma együtt emelkedett, de a józan ész segít abban, hogy belássuk, ezek valójában nem függenek össze. Tudtok ehhez hasonló példákat mondani még a hétköznapokból?

További példák: https://www.tylervigen.com/spurious-correlations

Átlag és módusz

Számtani középértéken *n* darab szám átlagát, azaz a számok összegének *n*-ed részét értjük.

A módusz egy számtani sorozat leggyakrabban előforduló eleme.

Képzeljük el, hogy egy osztály év végi átlagjegye történelemből a hármas: mit gondolunk ennek az osztálynak a teljesítményéről? Valószínűleg középszerűek, nem kiemelkedőek, de nem is nagyon rosszak töriből, ugye?

Most képzeljük el, hogy egy osztálynak az év végi töri jegyének a módusza 1 és 5, ez mit jelenthet? Ebben az osztályban vannak az OKTV nyertesek és a funkcionális analfabéták, akik nem tudnak szöveget értelmezni, igaz?

Ez a két osztály egy és ugyanaz. Milyen érdekes, hogy az egyik és a másik adat alapján mennyire különböző képet kaptunk róluk. Tudtok ehhez hasonló példákat mondani még a hétköznapokból?

Reklám- és szociálpszichológia

További érdekes példákat láthatunk megtévesztő érvekre az életünkben, ha a reklámokra gondolunk. Természetesen a cégek érdekében áll, hogy az saját terméküket tüntessék fel a legkedvezőbbnek. Milyen marketing fogásokkal érik ezt el? Gyűjtsünk össze párat!

(példák: 99-cel végződnek az összegek, hogy kevesebbnek érzékeljük a ráfordítandó pénzt – 699 vs 700 Ft; akció érhető el, ha többet veszünk, ezáltal több pénzt hagyunk ott, mint terveztünk; a polcon szemmagasságba helyezik a drágább termékeket; a kedvenc sztárjainkkal reklámozzák a termékeket, hogy azt érezzük, ha ezt megvásároljuk, kicsit hasonlíthatunk rájuk; értékekkel asszociálják a termékeiket pl. cigi / farmer = menő vagy luxusautó = siker)

SZÜNET

4. Reklám-alkotás

Időtartam: 45 perc
Kellékek: papír, filc

Leírás:
Foglaljuk össze közösen, mivel foglalkoztunk a három foglalkozás során. Milyen témákat érintettünk, melyik gyakorlatokra emlékeztek?

Álljatok össze az előző alkalom négy csoportjába - most önmagatok lesztek, nem kell szerepbe bújni.

Eddig főleg ti elemeztétek, figyeltétek meg, hogy működnek a felsorolt dolgok. Most arra kérnélek titeket, hogy készítsetek ti egy reklámot, vegyétek figyelembe a szempontokat, amikkel az elmúlt alkalmakon foglalkoztunk. Mitől lesz hatásos? Mitől lesz hiteles? Ti döntitek el, hogy milyen formában valósítjátok meg, lehet ez plakát, reklámvideó, instaposzt, rátok bízzuk. A téma, amit el kell adnotok az, amiről vitatkoztunk már ma, felnőttnek lenni jobb, mint gyereknek. Az alkotásra most 15 percetek van és maximum 5 percben bemutatható alkotást hozzatok létre. A cél, hogy hiteles ÉS meggyőző legyen. Érthető a feladat? Jó alkotást kívánok!

Az idő lejártát jelezzük, a négy csoport bemutatja a négy alkotást ugyanarra a témára. A diákok egyesével szavaznak a leghitelesebb és legmeggyőzőbb alkotásra titkos szavazás formájában. Papírcetlire írják fel a szerintük győztes alkotás sorszámát (sajátjukra ne szavazzanak), a foglalkozásvezető összesíti a szavazatokat és eredményt hirdet.

Megköszönjük a diákok aktív részvételét és a második alkalomról már ismert, egy nagy taps gyakorlattal zárjuk a közös munkát.